

Opinia – המערכה השלישית

כתב העת החברתי-פוליטי של התאחדות יוצאי פולין (1950–1951)

אלז'ביטה קוסווסקה

היה זה עיתון שונה. *Opinia* שלפני המלחמה דגל בקירוב הקוראים ליהדות, לספרות, לתולדות העם היהודי, לחינוך ציוני, לשמירה על הזהות הלאומית יותר מאשר בהגשמה הציונית – עלייה לארץ ישראל. ואילו *Opinia* שלאחר המלחמה הושפע מחוויית השואה ומטרותיו היו מוגבלות יותר. בדומה לתנועתו הוא הפך (לפחות תאורטית) את השיח האידאולוגי לתוצר לווי של היעד העיקרי: חיסול הגלות. העלייה לארץ ישראל היא מובנת מאליה, כתב שאול לנגס. "הבעיה של ארץ ישראל, של המולדת היהודית, הפכה מאחת הבעיות היהודיות לבעיה היהודית היחידה והחשובה ביותר". התרחשויות אקטואליות ביססו תפיסה זאת. הגיליון הראשון עוצב כגיליון אבל והוקדש לזכרם של קורבנות קיאלצה בפוגרום שנערך ביולי 1946. חמישה מחברי איחוד נרצחו שם.⁸

מייסדי העיתון בארץ – התאחדות יוצאי פולין

ב-1946 התאחדו שתי סיעותיה (א' וב') של תנועת הציונים הכלליים ויצרו את מפלגת הציונים הכלליים המאוחדת. כעבור שנתיים (1948) עזבה סיעה א' את המפלגה והקימה, יחד עם יוצאי עליה חדשה – מפלגה שמנתה עולים מגרמניה וממרכז אירופה – ועם סיעה בהסתדרות הכללית, העובד הציוני, את המפלגה הפרוגרסיבית.⁹ במפלגה התארגנו חוגי חברים יוצאי ארצות שונות, כגון יוצאי פולין, קבוצה חזקה של דוברי גרמנית המזוהה עם עליה חדשה, שהשתייכה עם הקמת המפלגה לחוג יוצאי מרכז אירופה, קבוצה גדולה ורבת ההשפעה מרומניה, קבוצה הונגרית, קבוצה בולגרית וקבוצה מבוקובינה.¹⁰ החלק שנותר מן המפלגה, הציונים הדמוקרטיים, הקים עם האיחוד האזרחי את מפלגת הציונים הכלליים בישראל. באותה שנה, במהלך הוועידה האירופית של התאחדות העולמית של הציונים הכלליים בהשתתפות האיחוד, הוחלט על תמיכה במפלגה הפרוגרסיבית.¹¹ פעילי האיחוד שעלו לישראל הצטרפו לקבוצה פוליטית שאתה שיתפו כבר פעולה בתפוצות, ואשר האמינה, בדומה להם, ברעיונות סוציאלי-דמוקרטיים וליברליים.¹² שירותם לתנועה הציונית, ומעל לכול קשריהם עם נציגי המפלגות הישראליות, הקלו על התאקלמותם של מנהיגי האיחוד בארץ החדשה.

לא רבות הן העבודות האקדמיות שעוסקות במפלגה הפרוגרסיבית אשר פעלה בארץ בשנות החמישים. המונוגרפיה היחידה שהוקדשה לה היא עבודת הדוקטור של חיים זאב פלטיאל אשר נכתבה באוניברסיטה העברית ולא פורסמה,¹ וכוללת מידע גם על התאחדות יוצאי פולין בישראל.² ההתאחדות פעלה לצדה של המפלגה הפרוגרסיבית והוציאה לאור שבועון בשם *Opinja* (דעה; כותרת משנה בעברית: דעתנו – שבועון חברתי-מדיני).³ המאמרים של חברי המפלגה אשר פורסמו בו התרכזו בעיקר בפעילותם הפומבית בפולין או התייחסו לשיח האידאולוגי ולארגון המפלגה, והשאירו את ההתנסות הפוליטית בישראל בשוליים.⁴

המאמר עוסק בניחות תקשורת של העיתון ובנסיבות התארגנותם של היהודים יוצאי פולין בישראל במפלגה הפרוגרסיבית, ועשוי לשמש מבוטא למחקרי המשך בנושא. לכתובתו נעזרתי בעיקר במסמכים ארכיוניים אשר נשמרו במכון להוראת השואה "משואה" בתל יצחק, ובמאמרים שפורסמו בדפי *Opinia*,⁵ ובראיונות עם דב יוהנס,⁶ היוזם העיקרי של הקמת התאחדות יוצאי פולין והשבועון *Opinia*.

Opinia בפולין

ראשיתו של השבועון הישראלי קשורה להיסטוריה הקולקטיבית והאישית של החברים בהתאחדות הציונים הדמוקרטיים בפולין, איחוד,⁷ שהשתייכה לתנועת הציונים הכלליים. ההתאחדות הוציאה לאור עיתון בשם *Opinja: Tygodnik żydowski polityczno-społeczny i literacki*, בוורשה ב-1933. העורך הראשי היה מ' אינדלמן, ומשה קליינבאום (סנה) ניהל את המערכת. ב-18 באוגוסט 1935 עבר העיתון ללבוב לידי אברהם אינסלר, ושמו שונה ל-*Nasza Opinia* (דעתנו). לאחר מותו (ב-21 בספטמבר 1938) עבר העיתון לידי יחזקאל לוי. ב-1945 התאחדות הציונים הדמוקרטיים, איחוד, הוציאה לאור עיתון שנקרא בשם הארגון, *Ichud* (איחוד). ב-10 ביולי 1946 יצא לאור הגיליון הראשון של *Opinia: Pismo syjonistyczno-demokratyczne*. שינוי שם העיתון הוצדק במילים הבאות: "נשרפה במת הדרשן של יחזקאל לוי [העורך האחרון של *Nasza Opinia*] – אבל *Opinia* שלו קם לתחייה".

אבל הם לא היו חלק מן האתוס המדיני הקשור לתנועה החלוצית ולמאבק המזוין, ולאחר בואם לארץ הם מצאו את עצמם במעמד נחות יחסית של עולים חדשים בתוך הריבוד החברתי בישראל.¹³ למרות תרומתם לבניית המדינה היהודית כבר בתפוצות, הציונים שבאו לארץ ישראל לאחר המלחמה היו במעמד נמוך מזה של הצברים, בשל המאבק בין הוותיקים לבין החדשים. אדוארד רוסטל שאל בגיליון הראשון של *Opinia*:

האם אפשר לקבוע כמה שנים צריך לגור במולדת כדי לזכות בתואר "ותיק"? וכמה שנים אפשר להשתמש בזכויות המפוקפקות של עולה חדש? [...] אין ספק בכך שקיימת הפרדה בין התושבים של המדינה הצעירה שלנו, ואת ביטוייה אפשר לראות בכל מקום. בכל מפלגה פוליטית, בכל ישיבה, בכל משרד, בכל בית קפה, ואפילו בתוך משפחה [...] אפילו שם, בין הקרובים, נתקלת בהפרדה בין ותיקים לחדשים.¹⁴

קשיי ההתאקלמות באו לידי ביטוי במאמר נוסף:

זאת אגב בעיה די ישנה. עוד בתקופה שמדינת היהודים הייתה "בדרך", גורלו של הפעיל הציוני מהגולה, אשר התיישב בארץ ישראל, היה עלוב – ולא רק מבחינה חומרית. קודם כול פעילים אלה התקשו נפשית להתמודד עם התנאים בארץ ההתיישבות. רוויי אפולוגטיקה ציונית, הם איבדו את שוויו משקלם הנפשי במפגש עם המציאות בארץ ישראל. לרגשותיהם לא תמיד נלווה רצון מודע להתחיל חיים חדשים באדמת המולדת המלאה חולות, אבנים וביצות. הם היו מרוחקים מדי מסבלו של היישוב, שבנה בזיעת אפיים את יסודותיה של המדינה היהודית. [...] גם הלהט של האנשים האלה וגם האידאליזם הטהור כבדולח – מתבזבז, ואפילו לועגים לו וזורקים בפניהם של הפעילים הציונים את המליצה המשומשת והשחוקה שאין כאן צורך בציונים. הסתכלו על הפעילים האלה לאחר זמן מה בארץ. שבורים וממורמרים. האם מישוהו יכול להבין מדוע פעילים ציונים, אשר עוד אתמול עבדו בגלות, התפרנסו, מילאו תפקידים חברתיים וציוניים, הפכו לקבצנים, לזקנים, ל"וטרינים", דיינו אנשים לא נחוצים, שזורקים להם מתוך רחמים עבודה כלשהי שקודם לכן נעשתה בידי נער שליחויות? האם מישוהו חושב על מה שעובר על האנשים האלה? כיצד הם סובלים, כמה הם רוצים לברוח מהרחמנות הזאת המשפילה ומשחיתה אותם, וממלאת את לבותיהם במרירות ובחרדה – חרדה האוחזת באדם שבבת אחת חייב להפנים כי איבד את חייו וכל מה שהשיג במשך שנים ארוכות נחרב ללא שריד, בלי פתח הצלה, בלי צל של תקווה?¹⁵

הבעיה בקבלת סגנון חיים חדש ותרבות של חברה רב אתנית, יחד עם הצורך בפעילות ציבורית שהתבסס על הניסיון בעבודה פוליטית ובמנהיגות בתנועה הציונית בתפוצות, ואי היכולת להשתייך לממסד הישראלי – כל אלה שימשו מניע להקמת קבוצה משלהם, שהוגדרה על ידי מסורת וחוויות משותפות. בעזרת הקמת הקבוצה רצו החברים לשעבר באיחוד בפולין להרגיש שהם נמצאים בין "אנשים משלנו".¹⁶ החברים הוותיקים נהגו להיפגש בבית הקפה עטרה, בפינת רוטשילד ואלנבי בתל-אביב, תחילה בצורה לא פורמלית ויותר מאוחר כארגון, התאחדות יוצאי פולין. דב יוהנס סיפר שב-20 במאי 1950 שלח למזכירות המפלגה הפרוגרסיבית בקשה להכיר בארגון.¹⁷

הראשונים שהצטרפו להתאחדות יוצאי פולין היו החברים לשעבר באיחוד, אשר עזבו את פולין עם הוצאת ארגונם אל מחוץ לחוק ב-1950.¹⁸ בתחילת שנות החמישים מנהיגי הארגון, להוציא כמה יוצאים מן הכלל,¹⁹ השתייכו למפלגה הפרוגרסיבית. דב יוהנס,

מנהל המחלקה לתרבות וחינוך באיחוד, חבר בוועד המרכזי, מארגן פעולות ה"בריחה" לארץ ישראל, בא לישראל, לדבריו, עוד לפני הוצאת האיחוד אל מחוץ לחוק בפולין. הסיבה הישירה לעזיבתו הייתה חשיפתו, לאחר שהתעורר חשד שבקבוצה מאורגנת של יהודים שאותם הבריח אל מחוץ לפולין הסתתרו גם פולנים שרצו לעזוב את המדינה. החקירה של שירות הביטחון הפולני והמעקבים אחריו הפכו את עבודתו בארגון העלייה לבלתי אפשרית. לכן עלה לארץ ישראל ב-1947.²⁰ אחרים הצטרפו אליו מסוף שנת 1948 ועד תחילת 1950, ובהם ברנרד מנדל, שארגן סניפים (מועדונים) של האיחוד במחוז קיאלצה, שם הנהיג גם את הוועד המחוזי. מ-1945 היה חבר בוועד המרכזי, וב-1946, במושב התשיעי של ועד המפלגה, התמנה למזכיר הכללי. בוועד המרכזי היו חברים גם הלל ("הילק") זיידל, שארגן את הקיבוצים הראשונים של הארגון בלודג' והיה אחראי לתנועה הקיבוצית של האיחוד, מרדכי זונשיין, שהיה מ-1946 מנהל המחלקה הפיננסית, וכן אדוארד רוסטל, שייצג את האיחוד בקונגרס הציוני ה-22 (בין המועמדים לתפקיד היו: שאול לנגנס, מרדכי זונשיין והלל זיידל). שאול לנגנס היה המזכיר הכללי של האיחוד מהמושב התשיעי של ועד המפלגה ב-1946, ייצג את הארגון בישיבות הוועד האירופי של הברית העולמית של הציונים הכלליים וניהל את משרד ארץ ישראל, שהיה כפוף לסוכנות היהודית בוורשה וטיפל בענייני ההגירה. אברהם רוזנמן היה חבר במחלקת הארגון ובוועד המרכזי של האיחוד. מ-1947, לאחר הארגון מחדש של הוועד המרכזי, גם לנגנס וגם רוזנמן הפכו לחברי הנשיאות המצומצמת. מלבדם הגיעו לארץ גם עיתונאים שכתבו ל-*Opinia*, השבועון של האיחוד.²¹

כחוג מאורגן צברו חברי האיחוד לשעבר כוח פוליטי והבטיחו לעצמם מקום ראוי במפלגה הפרוגרסיבית, שאותו יכלו לשפר עם הזמן בהתאם ליכולותיהם הפוליטיות. יתר על כן, כארגון היה להם סיכוי לקחת חלק גדול יותר בהנהגת המפלגה. מיד לאחר הקמת הארגון שלחה ההתאחדות את מועמדיה להנהגת המפלגה: לנגנס, רוזנמן ויוהנס; ולוועד המרכזי את רוסטל (ששימש גם מנהל המחלקה לענייני הקואופרטיב מטעם המפלגה), את לאון חייקין, ואת מנדל.²² ניסינו לפעול בתוך המפלגה הפרוגרסיבית כסיעה בעלת דרישות משלה, נזכר יוהנס, "אך בעיקר ניסינו לעזור למהגרים החדשים". ההתאחדות, בדומה להתאחדויות שהקימו קהילות עולים מארצות שונות בארץ (Landsmanschaften), הוקמה כדי להגיש עזרה סוציאלית לעולים חדשים ולשמר את תרבות התפוצות, למשל בשמירה על השפה ובייסוד עיתונות בשפה זו שנתפסה לא כאנטי-ציונית אלא ככלי הכרחי לאסימילציה רוחנית. "כפי שלקבוצה הרומנית היה עיתון, כך גם ההתאחדות של יוצאי פולין, לצדה של המפלגה הפרוגרסיבית, הקימה לקבוצה שלה את *Opinia*", הוסיף יוהנס.²³ הגיליון הראשון הופיע ב-11 באוקטובר 1950, חודש לפני הבחירות המוניציפליות. ההתאחדות חיזקה את מקומה בתוך המפלגה באמצעות עיצוב דעת הקהל של היהודים דוברי פולנית ובניית התשתיות בשטח.²⁴

Opinia בישראל: "התקופה האחרונה לקיומנו"

Opinia יצא לאור בבית הדפוס מטמון, חברה שיתופית בעירבון מוגבל שנרשמה במשרד הפנים ב-26 ביולי 1950.²⁵ מניות החברה חולקו לחברת מפעלי העובד הציוני בעירבון מוגבל (24 מניות, כל

אחת בעלת ערך של 10 לירות)²⁶, לחברת מפעלי הפרוגרסיבית בעירבון מוגבל (26 מניות רגילות בעלות ערך שווה), ולאנשים פרטיים – מניות בודדות: יוהנס (יושב ראש הנהגה), רוסטל, מנדל (גזבר), זונשיין, זיידל.²⁷ הנהלת ההוצאה בחרה באנשים הבאים לחברי המערכת: יוהנס, לנגנס (עורך), רוסטל, רוזנמן, טצה. האחרון עזב זמן קצר לאחר הקמת המערכת. החוג הפוליטי-עיתונאי של *Opinia* כלל בעיקר את פעילי האיחוד לשעבר וכותבים שהיו קשורים לפרסומים של האיחוד ו-*Opinia* בפולין אחרי המלחמה, ואשר בארץ היו חברים בהתאחדות יוצאי פולין.

אין ספק שבעיית קליטתם של יהודי פולין בארץ הייתה אחת הסיבות להקמת העיתון בשפה הפולנית, אך עם הקמתו נוצר דיסוננס רעיוני שלא תאם את האתוס של המדינה היהודית – שמירת השפה העברית כגורם מאחד – ואת האמונות הציוניות של פעילי האיחוד לשעבר. לאון חייקין ניסה לחפש הצדקה לכך באופיו הארעי של סוג זה של עיתונות, וכתב לקוראי *Opinia*:

בפעם השלישית, ולהערכתי בפעם האחרונה, *Opinia* יוצר קשר עם קוראיו. קשר בארצו – מדינת ישראל – קשר זמני, מתוכנן לתקופת הקליטה הלשונית, התרבותית והמדינית של המוני עולים המגיעים מפולין [...] מודע למסורתו, שואף *Opinia* לתרום את חלקו הצנוע [...] בשפה המובנת להם רוצה *Opinia* ללוות את העולים הפולנים בצעדיהם הראשונים, הקשים מאוד לפעמים, על אדמת המולדת. *Opinia* שואף לתת ביטוי לחייהם בבתי עולים, במעברות, בשכונות ובערים. הוא רוצה לטפל בדאגותיהם, אשר לא חסרות בתקופת הראשית. הוא רוצה לעזור להם בקליטתם הלאומית והמדינית. הוא רוצה למסור מידע אוניברסיטאי על מה שקורה בארץ, על המציאות הקיימת ועל הערכים שנוצרים. שואף להפוך כאן, בישראל, למה שהיה לקוראי *Opinia* [בפולין] בשנים 1933 – 1946 – ואולי ליותר מזה.²⁸

במקום אחר הוא כתב:

בעודנו נכנסים לתקופה השלישית והאחרונה לקיומנו כעיתון, אנו מודעים לכך שקיומנו אינו צריך להימדד בשנים. מטרתנו אינה לשמר את העולים בבידוד לשוני. להפך, אנו שואפים להיות גשר להטמעה לשונית מהירה של העלייה החדשה בתוך הסביבה העברית הרב תרבותית. אנו מקווים כי תהליך הקליטה התרבותית והלשונית של העלייה הפולנית לא יהיה ארוך, וכי עולים יוצאי פולין, בזכות כישורונותיהם המולדיים ואהבה עמוקה לתרבות ושפה העברית, יהיו למדריכים להסתגלות לשפת המולדת. נשמח אם תהליך זה יסתיים בהקדם האפשרי. בתנאים החדשים, נשרת אולי את קוראינו בלשון שונה.²⁹

בהזדמנות אחרת כתב חייקין על תוכנו של העיתון: "הייתי רוצה לראות ב-*Opinia* עיתון שמשרת – בניגוד לשפתו – את התרבות ואת המסורות של היישוב כולו, שמגיש לקוראיו שעדיין לא יודעים עברית את המאמרים הטובים ביותר מהעיתונות העברית, ובכך מאפשר להם גישה ליצירה המקומית שלנו".³⁰ לייסוד עיתון בשפה זרה בישראל, במיוחד בידי ציונים, נדרשה הצדקה של ממש – נימוק הארעיות היה נפוץ מדי בקרב מייסדי עיתונות מסוג זה מכדי שיהיה מספק. העיתונאים שכתבו בעיתונות העברית ציינו את המספר הרב של עיתונים בשפות זרות. הם לא התייחסו ישירות ל-*Opinia*, אך ביטאו הן את ההסתייגות המסוימת שליוותה את ההתאחדות בהוצאת השבועון, והן את דעת הקהל בישראל שאותה הייתה ההתאחדות חייבת להביא בחשבון. מאמר

ביקורת של עזריאל קרליבך, עורך מצריב, נדפס ב-*Opinia*, אף על פי שכבר בתחילתו לעג המחבר לעיתונות בשפות אחרות:

מאמר זה אינו נמנה עם המאמרים הגיליים. עם כל הצניעות עלי להודות שכבר שנים לא כתבתי מאמר דומה [...]. הוא חורג מגבולותיו של מאמר רגיל ולכן יקרה לו דבר שלא יאמן – הוא לא ייגנב. לרוב זה מה שקורה: ניגש לו האדון – או לפעמים חצי תריסר טיפוסים כמותו – לקיוסק, מוציא כמה גרושים, קונה עיתון, מכניס אותו לכיס והוא מרצה. יש לו כבר על מה "לעבוד" וממה להיות עד סוף השבוע. אתם בוודאי תשאלו: איך אפשר להתפרנס מ' איפכא מסתברא? אך תתם קרליבך על הפליטון השבועי שלון בינינו: אינני יודע, אבל הוא כבר יודע. מכיוון שהוא לוקח מספרים, גזור אותי מהעיתון, מתרגם אותי לפולנית או לשפה אחרת, מדפיס ומוכר – בלי לדאוג שאותו דבר יעשה גם הסמרטוטון הפולני המתחרה. גם הוא יגנוב את אותו מאמר וגם הוא ימכור אותו וישאיר לקוראים להחליט מי גנב טוב יותר.³¹

בהמשך טען קרליבך בנימה חדה וצינית, שמאחורי הוצאת סוג זה של עיתונות עומים מניעים שפלים ומטרות כלכליות – "פשוט בינוס". לדעתו רמתם של כתבים אלה לא קרובה את העולים למדינה. היותם מנותקים ממידע רציני ומרוכזים בבעיות הקיום, הם הרשו לעצמם

של *Opinia*, זכר השואה לא הובלט בדפי העיתון: טקס לזכרם של הנופלים בגטו קרקוב נזכר באותיות קטנות בעמוד האחרון, אף על פי שהאירועים היו בוודאי קרובים ללבם של חברי המערכת, שחלקם בא מעיר זו.³⁴

המאמרים שעסקו בשואה לא נקשרו לחוויות הקוראים. יתר על כן, *Opinia*, בדומה לעיתונות העברית, השתתף ב"קשר השתיקה", שבו התייחסו אך ורק ללחימה המזוינת – למרד בגטאות, לפרטיזנים, לגבורה, להתנגדות. השאר היה נתון לדמיונו של הקורא. המאמרים חוברו לשני קונטקסטים אופייניים לתקופה: היהודי הגיבור וההתייחסות לשואה, תוך הדגשת הצורך בבניית המדינה.³⁵ מהלך זה השתלב בציפיות החברה: שינוי דמות היהודי מחסר אוניום לצבר חזק; מעבר לפוליטיקה היסטורית שראתה בשואה את מקור האנרגיה לבניית המדינה ליהודים והשאירה את שאר החוויות של האנשים בשוליים. העולים החדשים הסתגלו לתנאי החיים בישראל מבלי שהזיכרון ההיסטורי שלהם נשמר – הדיון הפתוח בשואה החל רק לאחר משפט אייכמן (1961). העורכים של *Opinia*, שחוו את המלחמה על בשרם, דיברו על חוויותיהם בעיתונות של האיחוד בפולין, אך בעיתונות הישראלית הם שתקו.

עם הזמן תאם התוכן של *Opinia* את דגם העיתונות המפלגתית: נדפס מידע על אספות בחירות בהשתתפותם של פעילי המפלגה, בעמוד הראשון הועתקו לעתים טקסטים של מנהיגי המפלגה מהעיתונות העברית, וככל שהתקרבו הבחירות המוניציפליות התרבו המאמרים של גולדשטיין, מזכיר המפלגה.³⁶ לפני הבחירות המוניציפליות ב-1950, ומאוחר יותר לכנסת (1951), נדפס בכל גיליון של *Opinia* מדור, "מן המפלגה הפרוגרסיבית".³⁷ פורסמו כרוזים, ולמשל לקראת הבחירות ב-1951 נקראו כל הפעילים לפעול במרץ "כדי להפיץ בסביבתם את האמת של המפלגה הפרוגרסיבית".³⁸ אורגנו מפגשים תחת הכותרת "*Opinia* מדוברת", או במילים אחרות "עיתון חי". במפגשים לקראת הבחירות הרצו עורכי השבועון בפני קוראים על פי "סדר" הפרסום בעיתון. לדוגמה, באחד המפגשים הופיעו לנגוס עם המאמר הפותח, פרופ' בנימין אקצין מהאוניברסיטה העברית הרצה על "תפקידה של המפלגה הפרוגרסיבית",³⁹ ד"ר ר' וולף על "מהזרה הבין-לאומית", ד' יוהנס על "תחרות חופשית או כלכלה מתוכננת", א' רוסטל על "העולים והבחירות לכנסת השנייה", הנריק רכמן על "פליטון-סאטירה המור".⁴⁰ כנהוג במפגשים מסוג זה, הערב הסתיים במופע של אמן. שיתוף הפעולה בין המפלגה הפרוגרסיבית ומערכת *Opinia* היה חלק מהמבאב "על נפשות העולים החדשים" – קולות הבוחרים היהודים יוצאי פולין. המפלגות חיזקו את מעמדן או איבדו מכוחן, בהתאם להצלחת הפעילות התעמולתית. מנהיגי המפלגה הפרוגרסיבית הכירו בכך ש-*Opinia* משרתת היטב את רעיונות המפלגה, ולכן הציעו את עזרתם בשעה של בעיות כספיות בשבועון, כשהם מדגישים את "חשיבותו ההיסטורית בקליטתם של העולים החדשים מפולין".⁴¹

Opinia דן בנושאים שנכללו במצע המפלגה הפרוגרסיבית. דגש מיוחד הושם על היבטים כלכליים והשבועון יצא נגד פיקוח רב מדי על השוק ומחסור בהשקעות. יש לזכור שב-1950 רבים מהעולים שהגיעו לארץ מפולין היו חסרי מקצוע, אחרים היו בעלי מלאכה, סוחרים ופקידים, ורק מעטים נמנו עם ה"אינטליגנציה", כלומר בעלי השכלה גבוהה. היענותם לקידום פתרונות ליברליים, ובמיוחד מיזמים

לבקר בחריפות את המדינה, בעודם יוצרים מעין גטאות של דוברי שפות אחרות בלתי מרצים. למאמרים הפוליטיים הרדודים צורף לעתים חומר סנסציוני שנגרר בסדרות ארוכות מגיליון לגיליון. השפה העברית מילאה תפקיד מאחד חשוב במדינה היהודית – היא סייעה ביצירתה של הזות משותפת ליהודים שבאו מארצות שונות. מצד אחד, הציגונו הבינו זאת מצוין ולכן ידעו שדרך הקמת העיתון בשפה זרה הם בעצם משתתפים, גם אם באופן ארעי, בפיצול המדינה לקהילות שונות ולשבטים לשוניים. מצד שני, "הקמנו את *Opinia* לאנשים בעלי חוויות של שואה על ידי המנהיגים המקומיים; והיה צריך לעזור להם בהסתגלות לחברה החדשה", הסביר יוהנס.³² משה גולדשטיין, מזכיר המפלגה הפרוגרסיבית, כתב באחד ממכתביו למערכת *Opinia* על הקוראים ועל הזיכרון שלהם: "המטרה העיקרית שלנו, בשם הארץ כולה, היא קליטת שארית הפליטה – שילובם של קוראי פולנית בחברה הישראלית. אני מקווה שתמלאו את המשימה בהצלחה. המפלגה הפרוגרסיבית תשתף אתכם פעולה".³³ למרות הדגש על חוויות המלחמה של הקורא הפוטנציאלי

בנוסטלגיה מסוימת: "הוותיקן איננה בירת האפיפיורות אלא הבירה הקדושה של שבט האצולה של הוותיקים. להיות אזרח של הוותיקן – חלום בלתי ניתן להשגה של בן תמותה רגיל הנקרא עולה חדש". על העולה החדש נכתב: "מניאק מסוכן, חוזר בלי הרף על האמירה 'אולי יהיה יותר טוב'; צבר = ילד פלא – Wunderkind; דובר עברית מלידה". מישוה הוסיף: Rasko [חברת הבנייה של המפלגה הפרוגרסיבית] – חברת בנייה פרוגרסיבית שבונה באקלים שלנו ארמונות על הקרח". ולבסוף גם משהו כשר: "שניצל עגל – מונח ידוע רק אצל עמים פראיים כמו צרפת, אנגליה וכדומה. אצלנו 'חצילים' ו'קציצות'". באמצעות ההומור האינטליגנטי נכתב ב-*Opinia* יותר על מה שהתרחש בארץ בתחילת שנות החמישים מאשר במאמרים ביקורתיים רבים. פליטונים על סיפורי "פימפרשטוק" (Pimpersztok) מאת בן לוי, אמרות שפר, דיאלוגים קצרים, והומור של מצבים לא רק שעשעו את הקורא אלא גם שיקפו את הפולקלור של החברה הישראלית.

ב-*Opinia* נערכו שינויים תכופים ולא היו בו מדורים קבועים רבים. השינויים נבעו הן מהערות של חברי המערכת ופעילי המפלגה והן מקבלתם של אנשים חדשים לעבודה בשבועון. מהגיליון העשירי ואילך הופיעו בו טורי ספורט, מפני שהמערכת הצליחה לגייס לשורותיה את הנריק לסר,⁵¹ עיתונאי ספורט ידוע בפולין לפני המלחמה, עורכו הראשי לשעבר של "שבועון הספורט: עיתון עצמאי לחינוך הגופני של הנוער", שכתב גם בעיתון *Nowy Dziennik* (יומן חדש). במקום אחר נכתב על מאיר אבנר, מוותיקי התנועה הציונית מרומניה, אשר כתב כמה מאמרים על ציונות ל-*Opinia* בישראל – מאמריו הופיעו גם ב-*Opinia* הפולני שלפני המלחמה.⁵² הוכנסו גם שינויים מטעמים מערכתיים. כך בוטלו "מחשבות זהב – על ספל קפה קטן..." "זłote myśli – przy małej czarnej), של ו' ברנדיס, ובמקומן הופיעה "קמרה אובסקורה" (Camera obscura), אוסף של פליטות קולמוס וטעויות דפוס מעיתונים אחרים. קוראים הזומנו להשתתף בכתיבת מדור זה תמורת "פרס של פונט 1 – על הקטע הטוב ביותר",⁵³ התחרות סייעה לרכז קהל קוראים קבוע סביב *Opinia*. בדומה לכל עיתון יהודי לאחר המלחמה, גם *Opinia* תיווך בחיפוש קרובי משפחה ומכרים; למטרה זו הוקדש הטור "מי מכיר? מי יודע?".

התאחדות יוצאי פולין בנתה את קהל קוראיה כשהיא נשענת, כבר מהגיליון הראשון, על מסורת העיתונות הציונית שיצאה לאור בפולין. בראש ובראשונה ההתאחדות הציונית הדמוקרטית שאחרי המלחמה, האיחוד, ועיתונה *Opinia: Pismo syjonistyczno-demokratyczne*. כמו כן היו התייחסויות רחוקות יותר לגיליונות *Opinia* מלפני המלחמה: *Opinia: Tygodnik żydowski polityczno-społeczny i literacki* ו"לממשיכו *Opinia* Nasza", שיצא לאור בלבוב. בגיליון הראשון של *Opinia* הישראלי נכתב: "אין הרבה יהודים פולנים שבשבלם המילה *Opinia* היא צליל ריק מתוכן. בשביל רבים המילה הזאת מעלה זיכרון של עיתון, אשר במשך שנים ארוכות היה הסגור של העניין היהודי בפולין".⁵⁴ בעזרת שחזור חוויות משותפות העיתון העניק לקוראיו תחושה של ביתיות ושל המשכיות התנועה הציונית עד השלב האחרון – בניין המדינה, שבו היו אמורים להשתתף גם הקוראים הפוטנציאליים של *Opinia* הישראלי. על פי מסורת ההוצאה לאור הציונית נוצר סביב

בין "רצינות ופתוס מלאכותי" לבין "קלילות יתר".⁴⁹ בעיתונות של התאחדות יוצאי פולין, בניגוד לעיתונים דומים בשפות רבות אחרות, קשה למצוא דברי ביקורת של העולים החדשים על ישראל. להפך, היותם משוכנעים בצורך במדינה משלהם יצר צנזורה יעילה על השמעת דעות כאלה. על כך כתב לנגנס:

המקור הראשון שממנו שואבים העולים החדשים את המידע על הארץ, ומקבלים את היסודות הראשוניים של החינוך לאזרחות הוא העיתונות, ובתקופה הראשונה לשהותם בארץ – העיתונות בשפה זרה [...]. מה צריכה אפוא להיות עמדתה של העיתונות הישראלית אם היא רוצה למלא תפקיד חינוכי ולתרום לבניינה של המדינה? [...] היהודי, אדונים, שמא בריב ובמדון תגרמו נזק בלתי הפיך לרפובליקה הצעירה שלנו.⁵⁰

בחיפוש אחרי נושאים חלופיים, הופיעו בעיתון סדרות של פליטונים, טורים מורחבים לנשים והומור שעליו אי אפשר היה לוותר בעיתונות יהודית. ההומור היה המראה למה שלא רצו לכתוב במישורין בעיתונות הציונית בישראל. מתוך החיים הקשים אך הצבעוניים בארץ, נוצרה סאטירה פוליטית. בגיליון השני של *Opinia* הופיע "מילון מונחים (לא) זרים", ובו תוארה החברה הישראלית לעתים כפארסה ולעתים

הפרוגרסיבית מפגינה נגד שיטות המאבק בשוק השחור? האם הייתה פה תמיכה במדיניות השוק החופשי או אולי הגנה על האינטרסים של העיתון?⁵⁸ בסופו של דבר קיבל שר המסחר והתעשייה מסמך עם ההסבר כי "הממשלה אמורה לעשות הכול על מנת לתמוך בעיתונים המגנים עליה, אך היא, בניגוד לכך, נותנת נייר דווקא לאלה שבאופוזיציה; אני מופתע מאוד מכך שמפלגה קואליציונית לא מקבלת נייר".⁵⁹ בתקופה שלפני הבחירות נכלל הקרב על הנייר בתחרות הפוליטית – תמיכה או פגיעה באמינותו של היריב הפוליטי. מסיבה זו, כנראה, הציע משה קול, מנהיגם של יוצאי פולין במפלגה הפרוגרסיבית, לפנחס רוזן להעלות את נושא הנייר ל-*Opinia* על סדר היום של ישיבת הקואליציה.

עם צאתו של הגיליון האחרון של *Opinia* הסתיימה תקופת ההתייחסות למסורת הגלות וההתכתבות עם הפרסומים הישנים של האיחוד. "רצינו לסיים עם זה ולהתחיל מחדש", נזכר יוהנס. במקביל הסתיימה גם התקופה שבה התאחדות יוצאי פולין הייתה הבעלים הבלעדי של השבועון. עקב בעיות כספיות נאלץ *Opinia* לחפש שותף גדול יותר ומצא אותו במפלגה. התמיכה הכספית של המפלגה הפרוגרסיבית לקראת הבחירות הכפיה את העיתון למפלגה, והשבועון פרסם מאמרים אידאולוגיים הקשורים למצעה. השינויים בסמכות ההוצאה לאור של העיתון לאור היו פורמליים בלבד. יתר על כן, כאשר התברר כי מספר קוראי הפולנית עלה, הוחלט על הוצאת עיתון יומי. כך נוסד *Nowiny* (חדשות) ששמו שונה ל-*Nowiny Izraelskie*, הסביר יוהנס.

Opinia, בדומה לעיתונים אחרים בשפות זרות, לא עמד בסטנדרטים המקובלים בעיתונות: העיתון לא השתמש בסוכנויות ידיעות, הקשרים החברתיים מילאו את תפקיד הכתבים, וההשקעה הכספית הייתה מינימלית. השבועון התקיים, כמו כל העיתונות בשפות זרות, בשולי דעת הקהל העברית, אף על פי שאפשר לטעון שבחשוב מספר העיתונים הזרים בתקופה זו, כמעט שליש מהציבור היהודי בישראל השתייך לשורות קוראיה.⁶⁰ וכך, עיתונות זו לא הייתה שולית, אלא חלקה הדומם של החברה הישראלית, מפני שאפשר היה למצוא לעתים קרובות פליטון טוב, כתבה ראויה ובוודאי הומור מצוין. אם נניח לאידאולוגיה הציונית ולאתוס הכרוך במדינה היהודית, אפשר לומר כי בתקופה הראשונה של התאקלמות היהודים יוצאי פולין בישראל, *Opinia* הקל על הסתגלותם לתנאי החיים החדשים.

הערות

- * עבודת המחקר המשמשת בסיס למאמר זה הוכרה כפרויקט מדעי לשנים 2008-2010 ונתמכה גם על ידי תכנית Kwerenda, הממומנת על ידי הקרן למען המדע הפולני. המאמר תורגם מפולנית בידי גב' ענת ואתוריי.
- 1 Khayim Zev Paltiel, *The Progressive Party: A Study of a Small Party in Israel*, Ph.D. Thesis, The Hebrew University of Jerusalem, 1963 (להלן: Paltiel, *The Progressive Party*).
  - 2 השם "התאחדות יוצאי פולין" (*Zjednoczenie Żydów z Polski*) נפוץ במסמכים של המפלגה הפרוגרסיבית ובפרסומים פרי עטם של מקימי הארגון. במסמכים פנימיים הופיע השם "חוג יוצאי פולין" (*Koło Żydów z Polski*). במאמר נעשה שימוש בשם הראשון.
  - 3 פליטאל מזכיר את התאחדות יוצאי פולין רק בהקשר של מאפייני החוגים של

השבועון חוג של אנשים שהקשר ביניהם התבסס על הזיכרון והחוויה האינטלקטואלית. המסורת העיתונאית סיפקה רעיונות, כגון סדרות פליטונים. כזו הייתה סדרתו של בן לוי שהזכירה פליטונים מ-*Nasza Opinia*. לקראת פרסומם נכתב: "קוראי *Opinia* לפני המלחמה בוודאי יזכרו בפליטונים של בן לוי על פרימפרשטוק (Pimpersztok), אשר זכו בעבר להצלחה מרובה. הצלחנו לגייס מחדש את הכותב המדהים בן לוי ופרימפרשטוק שוב יספר לקוראינו על חוויותיו, הפעם בישראל".

הקוראים, ובמיוחד אלה שביקרו את תנאי החיים בארץ, היו ספקנים לגבי ההתייחסות של *Opinia* הישראלית לאיחוד בפולין. באחד המכתבים הופיעה הפרשנות הבאה:

התנאי הבסיסי לקיומה של *Opinia* הוא שהמערכת תזכור תמיד את העובדה, שהציבור שאליז מדבר העיתון במדינת ישראל בשפה הפולנית, גם אם הוא זהה אישית לקוראי *Opinia* בפולין, שונה ביסודו מהציבור ההוא, אשר שאב מהעיתון השראה ועידוד לאחר האסון של יהדות פולין. אם נאמץ את העיקרון הרומי לפיו אם שניים עושים אותו דבר זה בכל זאת לא אותו הדבר, אפשר לומר בכנות שנקודות ראות מסוימות, תזות ומסקנות (ולא פחות מהן הטון והפתוס) שהתאימו לציבור בפולין, מתפוגגים ונעלמים בתנאים השונים בארצנו.⁵⁵

קשיי החיים בישראל הפכו כל ניסיון לפתוס מיותר לבעיית. המו"לים של *Opinia* בישראל, עולים חדשים בעצמם, הבינו היטב את בעיות הקליטה בארץ. כשלא יכלו לכתוב עליהן בחיוב, חדלו לכתוב על הנושא בכלל. נדמה כי המערכת הסתפקה בביקורת מתונה של הסדר החברתי-פוליטי בישראל, ושאפה רק למסור מידע על המתרחש בארץ.

המפלגה הפרוגרסיבית נוטלת את השליטה: "לסיים כדי להתחיל מחדש"

בשל מחסור בנייר יצא *Opinia* לאור באופן לא סדיר ולכן לא הצליח להרחיב את חוג קוראיו מחוץ לאנשי המפלגה. עד פברואר 1951 יצאו לאור 24 גיליונות. יותר מאוחר – במארס ובאפריל – חלה הפסקה בהופעתו. לבקשתה המפורשת של המפלגה הפרוגרסיבית, שנזקקה לעיתון לקראת מערכת הבחירות לקראת הכנסת השנייה (1951), חודשה הוצאתו לאור בתמורה להבטחת תמיכה כספית מצדה של המפלגה. לחשבון השבועון נכנסו 500 לירות, ונוסף על כך המפלגה התחייבה לשלם חמישים לירות לכל גיליון. כל זה אפשר הוצאה לאור של שמונה גיליונות נוספים. אז אירע משבר נוסף.⁶¹ בשל מחסור בנייר צומצמה תפוצת העיתון ל-4,000 עותקים, אף על פי שלדעתם של העורכים, *Opinia* הייתה יכולה להתחרות בעיתונים הפולניים האחרים בשוק כבר חודש אחרי הוצאת הגיליון הראשון. מסקירת החומרים הארכיוניים עולה המסקנה, שדווקא המחסור בנייר גייס את המוציאים לאור לפעול יותר. ההתערבות נעשתה דרך "צעטלאך", השיטה האופיינית לקהילות יהודיות בתפוצות, שבה העבירו פתקים עם המלצות לסידור העניינים, ובמילים אחרות: פרוטקציה. בשיטה זו פנחס רוזן, שר המשפטים וחבר המפלגה הפרוגרסיבית, קיבל מידע ממשא גולדשטיין, מזכיר המפלגה, שהודה כי "מחסור בנייר מאלץ את המוציאים לאור של *Opinia* לקנות סחורה בשוק השחור", דהיינו לבצע עברה.⁶² לפיכך כיצד אפשר להבין את כוונות מערכת העיתון כשבעמוד הראשון פרסמה מאמר תחת הכותרת "המפלגה

- היהודים יוצאי ארצות שונות במפלגה הפרוגרסיבית. למעשה הוא מונה אותה יחד עם האחרים. Paltiel, *The Progressive Party*, pp. 229, 262, 280.
- 4 קיימים פרסומים רבים של מנהיגי המפלגה על מצעה והאידיאולוגיה שלה. ראו למשל: יוחנן כהן, *שלטון המיעוט או שלטון העם*, תל-אביב, 1959; פנחס רוזן בן 70, תל-אביב 1957; משה טצה, *על הביטוח העממי במדינת ישראל*, תל-אביב 1950; אידוב כהן, *על סף מבחנים*, תל-אביב 1950. מאמרים אידיאולוגיים רבים פורסמו בדו"שבוועון תמורות אשר יצא לאור בשנים 1977-1983 בידי אנשי המפלגה הליברלית העצמאית, שירשה למעשה את המפלגה הפרוגרסיבית שקדמה לה: י' שערי, "מדוע הולכים הליברלים העצמאיים עם המערך?", שם, יולי 1984, עמ' 19-23; נ' אליעד, "חזית משותפת לקידמה", שם, ספטמבר 1982, עמ' 34, 35; משה קול, "הנשוב לימי זוהר שלנו", שם, אוקטובר 1981, עמ' 20-24; הנ"ל, "הליברלים העצמאיים לאן?", שם, נובמבר 1980, עמ' 20-29; ז' קלמנטובסקי, "הליברלים העצמאיים – הערכות ודעות על עתיד המפלגה", שם, ינואר 1978, עמ' 23-32; משה קול, "מדינה יהודית – חזון ומציאות", שם, פברואר 1977, עמ' 34-40. בנושא ארגון המפלגה (כנסים, מפגשים, דו"חות על ההישגים והכישלונות של המפלגה, פעילות פרלמנטרית ומוניציפלית) נכתבו: סקר סטטיסטי על תוצאות הבחירות: לכנסת הרביעית, לרשויות המקומיות, 1959, להסתדרות העובדים, תל-אביב 1961; המפלגה הפרוגרסיבית: דין וחשבון לצירי הוועידה השלישית של המפלגה הפרוגרסיבית, תל-אביב 1959; המפלגה הפרוגרסיבית: הוועידה 2, 18-19 יולי 1954, תל-אביב 1954; המפלגה הפרוגרסיבית, תמורות, [תל-אביב] 1950.
- 5 תודה לבועז טל, מנהל הארכיון ההיסטורי של מכון משואה, תל יצחק (להלן: אמ"ש), על עזרתו.
- 6 נערכו שני ראיונות עם דב יוהנס, ב-15.5.2008 וב-22.4.2009 (להלן: יוהנס, ראיונות).
- 7 תולדות התאחדות הציונים הדמוקרטיים, "איחוד", תוארו בין היתר בעבודות הבאות: G. Berendt, "Zjednoczenie Syjonistów Demokratów 'Ichud' — z biało-niebieskimi sztandarami w morzu czerwonych sztandarów", w: Między emigracją a trwaniem. Syjoniści i komuniści żydowscy w Polsce po Holocauście", A. Grabski and G. Berendt (eds.), Warszawa 2003; N. Aleksy, *Dokąd dalej? Ruch syjonistyczny w Polsce (1944-1950)*, Warszawa 2002; Berendt, "Zjednoczenie Syjonistów (להלן: 1950)", Warszawa 2002; Berendt, "Zjednoczenie Syjonistów Demokratów 'Ichud'"; J. Orlicki, *Szkice z dziejów stosunków polsko-żydowskich 1918-1948*, Szczecin 1983; J. Adelson, *W Polsce zwanej ludową*, w: *Najnowsze dzieje Żydów w Polsce w zarysie (do 1950 r.)*, red. J. Tomaszewski, Warszawa 1993.
- 8 *Opinia: Pismo syjonistyczno-demokratyczne*, 1 (1946), pp. 1, 3 (Łódź–Warszawa); *Opinia: Tygodnik żydowski polityczno-społeczny i literacki*, 1 (1933), p. 1 (Warszawa–Lwów–Kraków–Wilno).
- 9 המפלגה הפרוגרסיבית השתייכה לקואליציה השלטת משנת 1948 ועד שנת 1977 (עם הפסקות, ב-1953 בשל המשבר הקואליציוני ובשנים 1961-1965, כאשר הצטרפה לציונים הכלליים ויצרה את המפלגה הליברלית שכבר ב-1963 התפלגה ואחד מפלגיה קיבל את השם ליברלים עצמאיים. למעשה הייתה זו אותה מפלגה פרוגרסיבית כמו בשנים 1948-1961). האידיאולוגיה של המפלגה הפרוגרסיבית התרכזה בתמיכה בשוק החופשי, בהפרדת דת ומדינה, בהגבלת הבירוקרטיה ותפקידי האיגוד המקצועי וההסתדרות, בשמירה על עצמאות מערכת המשפט, בחינוך הציבורי, ובהתנגדות לריכוזיות השלטון. הגבלת הבירוקרטיה והדימונופוליציה, פעילות למען תעשייה מקומית, ותנועה של צעירים (גם אם חלשה מאלה של מפלגות אחרות כמו מפא"י או מפ"ם), של מושבים וקבוצים (העובד הציוני), גרמו לכך שלמפלגה הייתה הצלחה גדולה יותר בבחירות המוניציפליות מאשר בבחירות הכלליות לכנסת. בדרך כלל המפלגה קיבלה בין ארבעה לשישה מנדטים (בכנסת הראשונה, 1949 – חמישה מנדטים, בכנסת השנייה, 1951 – ארבעה, בכנסת השלישית,
- 1955 – חמישה, בכנסת הרביעית, 1959 – שישה). תוצאות הבחירות לכנסת ה-14, ירושלים 1997, טבלה 3A ו-3B.
- 10 Paltiel, *The Progressive Party*, pp. 262, 303, 306. המחבר אינו מתייחס לחוגים האחרים אשר הוזכרו ב-*Opinia*: מיוגוסלביה, מתורכיה, ממצרים, מאפריקה, משנגחאי ומצ'קוסלובקיה. לגבי שם הארגון ראו הערה 2.
- 11 Berendt, *Zjednoczenie Syjonistów Demokratów "Ichud"*, p. 115.
- 12 מיד לאחר מלחמת העולם השנייה, קיומם של הארגונים הציוניים בפולין היה תלוי בין מדיניות הקרמלין כלפי הציונות, שלא הוגדרה אז דיה, לבין המדיניות הריבונית למדי של השלטונות הפולניים בנושאים יהודיים ועמדתם הגמישה של חלק מהפעילים הציונים כלפי שלטונות המדינה. במרוצת הזמן השינוי ביחסה של מוסקבה כלפי התנועה הציונית לא אפשר עוד של פעילות ציונית חוקית. חלק מהפעילים שנחשפו או שציפו להיחשף יצאו לישראל, אחרים עשו כך מאוחר יותר, כשפחדו ממאסר לאחר פירוק הארגונים הציונים בסוף שנות הארבעים. משרד המנהל הציבורי הודיע על תאריך סיום הפעילות, והאיחוד היה צריך לסיים את פעילותו ב-1 בינואר 1950. שם, עמ' 180.
- 13 ב-1949 נכתב ב-*Opinia* על מי ש"עזבו את פולין בדרךם לישראל". בגיליון 61 נכתב על שאול לנגנס, העורך העיתוני של *Opinia* בישראל. באותו זמן השתנה תוכנה של עיתונות של האיחוד, שהוקדש מעתה כמעט כולו לבעיות המדינה החדשה, מוסדותיה והאירועים בה. מצד אחד היה זה סימן להידרדרות מצבן של המפלגות הציוניות בפולין. מצד שני ההימנעות מעיסוק בנושאים פנימיים הייתה אות להיערכות הן לעליה והן למציאות שונה במדינה היהודית. ל-*Opinia* ציפה גורל דומה לזה של התנועה ושל החוגים המדיניים-תקשורתיים. השבועון הפסיק לצאת בפולין בסוף ספטמבר 1949. "Opuścili Polskę w drodze do Izraela", *Opinia: Pismo syjonistyczno-demokratyczne*, 61 (1949), p. 2.
- 14 במכתב אחר למערכת כתב ד"ר מ' יסם: "אני בן שבעים, מאחורי 52 שנה של פעילות ציונית וחברתית, החל בעיתון 'השחר' [...] הייתי בין מקימי 'היומון החדש' וחבר ההנהלה במשך עשרים שנה. הייתי ממקימי בנק איגוד בקרקוב וחבר בהנהלתו, הייתי חבר בוועד התאחדות האיגודים היהודיים בפולין, בוועד הפועל של ההסתדרות הציונית בקרקוב, וכו' [...] כבר חודשים מספר אני מבקש למצוא תעסוקה, ולו קטנה, אך ללא הצלחה. בכל מקום אני שומע את הנוסחה 'גיל מסוכן'". *Opinia*, 11. "Czytelnicy mają głos", *Opinia*, 11 (1950), p. 6.
- 15 E. Rostał, "Gdzie granica podziąłu", *Opinia*, 1 (1950), p. 3.
- 16 A. Rywkin, "Rozważania byłego działacza syjonistycznego", *Opinia*, 9 (1950), p. 7.
- 17 בחברה רביאתנית היה צורך טבעי להסתמך על עבר ועל לזהות משותפים. ב-*Opinia* נכתב: "אף על פי שאפשר להבחין בבירור בהתעוררות ניכרת של המודעות הלאומית בארצות המערב (אפילו מבחינת היצירה הלאומית), אנו חייבים להודות בצער כי היהדות האמריקנית אינה יכולה לבוא במקום היהדות הפולנית, והיהדות הארגנטינאית במקום זו מליטא. היצירה העממית אינה תלויה רק ברצון ליצור. היא תהליך היסטורי הכולל את מאמצם של דורות רבים. היא שרשרת ארוכה של מסורות אשר יוצרת אקלים מסוים שלא ניתן לחוללו במרכזים יהודיים במערב". A. Rozenman, "O sytuacji narodu żydowskiego w Gólcie", *Opinia*, 1 (1950), p. 3.
- 18 הפעילים לשעבר של האיחוד היה חזק עד כדי כך, שכשהוקמה ההתאחדות, ואחר כך יצא שבועון בשפה הפולנית, הוצע לארגן חוג ידידים ל-*Opinia*. הצורך להשתייך לארגון היה נפוץ בקרב העולים החדשים. אמ"ש, 1-119-M.
- 19 "Kronika ruchu", *Opinia*, 1 (1950), p. 8.
- 20 מקסימיליאן טאוכנר (Maksymilian Tauchner), יושב ראש האיחוד בפולין, לא עלה לישראל אלא עבר להתגורר בגרמניה, אבל הוא ביקר אצל חבריו הוותיקים מהאיחוד שארגנו אירועים בהשתתפותו. ב-1951 נכתב בעמוד האחרון של *Opinia* כי "בימים אחרונים הגיע לישראל החבר מגיסטר

- 41 אמ"ש, 1-102-M.
 42 רעיון התיישבותם של היהודים יוצאי פולין באזורים חקלאיים לא מפותחים עורר תקוות גדולות. במכתב של אחת הקוראות אל מערכת *Opinia* בישראל יש עדות לבעיות בתהליך זה: "בואו נהיה כנים, הדברים אינם כפי שכתב ד"ר וייס: 'העולים מפולין, למרות האכזבות היומיומיות, נפעמים מחשיבותו של תפקידם החיובי בחיי האומה'. אם כך היו פני הדברים, אזי מתוך 12,000 עולים מפולין רבים היו מתיישבים באזורים חקלאיים ולא רק 350-400 אנשים שהם בעצם 3%-4 ממספר העולים עד כה. ניתן לדמיין מה היו התוצאות לו כל עלייה הייתה כזאת". *Opinia*, 6 (1950), p. 6.
 43 Paltiel, *The Progressive Party*, p. 229.
 44 אמ"ש, 9-11-OZ.
 45 "Opinia poraz [sic!] trzeci", *Opinia*, 2 (1950), p. 6.
 46 "האזור היהודי האוטונומי" – תוצאת הגאוגרפליטיקה הסטליניסטית – נהגה כמשקל נגדלפרויקט הציוני להקים מדינה יהודית עצמאית בארץ ישראל. התעמולה הסובייטית הציגה את בירוביג'אן כארץ המובטחת החדשה ליהודים, כציון לפועלים, כגן עדן יהודי, כמולדת שונה, טובה יותר כי היא משוחררת מאמונות דתיות טפלות". מתוך המאמר, "I. Piekarski, 'Agroid i Birobidżan', *Studia Judaica*", 1 (2007), p. 104.
 47 D. Pines, "Nie taka jest nasza droga", *Opinia*, 6 (1950), p. 3.
 48 התפרסם במדור "בטורים זרים" ותורגם מדבר, עיתון פועלי ארץ-ישראל.
 49 W. Brandys, "Złote myśli przy małej czarnej", *Opinia*, 2 (1950), p. 7.
 50 Jaka ma być *Opinia*", *Opinia*, 4 (1950), p. 7.
 51 S. Langnas, "Kij w mrowisku. O wicherzycielach i mąciicielach – słów kilka", *Opinia*, 10 (1950), p. 1.
 52 ה' לטר כתב כבר ל-*Opinia* הפולנית שלאחר המלחמה; דהיינו השתייך לחוגי האיחוד.
 53 ב"1 *Opinia*, 12 (1950), p. 1. "Epilog i prolog", נכתב על מ' אבנר: "המערכת שלנו הצליחה לגייס פובליציסט ומסאי מצוין – ד"ר מאיר אבנר. ד"ר מאיר אבנר הוא מוותיקי התנועה הציונית, ממשותפי הקונגרס הציוני הראשון, אחד משותפיו הקרובים לעבודה של ד"ר הרצל ומנהיג יהדות רומניה ובוקובינה", שם. מ' אבנר פרסם למשל ב-*Opinia* שלאחר המלחמה: "Żabotyński na rozdrożu", *ibid.* (1945), p. 1; "W ślepej uliczce", *ibid.* (1945), p. 1.
 54 "Od redakcji", *Opinia*, 3 (1950), p. 8.
 55 *Opinia: Tygodnik społeczno-polityczny*, 1 (1950), p. 1.
 56 שם, 3 (1950), עמ' 6.
 57 אמ"ש, 1-102-M.
 58 שם.
 59 *Opinia*, 5 (1950), p. 1.
 60 אמ"ש, 1-102-M.
 61 בתחילת שנות החמישים (1952) יצאו לאור בישראל 102 עיתונים ב-13 שפות זרות.
 מקסימיליאן טאוכנר, חבר הוועד המרכזי של האיחוד והעורך הראשי של *Opinia* בפולין. החבר טאוכנר, אשר מילא תפקידים מובילים בתנועה ובעיתונות ציונית, ימשיך את פעילותו הפורייה בישראל". מקסימיליאן טאוכנר היה עורך דין, והקים משרד שעסק בעיקר בפיצויים מגרמניה.
 20 יוהנס, ראינונות.
 21 במאמר נזכרים רק שמות האנשים הקשורים לשבועון הישראלי *Opinia* ותפקידיהם בארגון האיחוד בפולין.
 22 "Kronika ruchu", *Opinia*, 1 (1950), p. 9.
 23 יוהנס, ראינונות.
 24 ב-1951 נרשמו 28 סניפים של התאחדות יוצאי פולין.
 25 אמ"ש, 1-102-M.
 26 היו אלה חברות של העובד הציוני, אחת הקבוצות שהרכיבו את המפלגה הפרוגרסיבית. מפלגות פוליטיות בישראל לא היו רשאיות לנהל פעילות כלכלית, לכן למטרה זו הוקמו חברות.
 27 אמ"ש, 1-102-M.
 28 L. Chajkin, "Opinia poraz [sic!] trzeci", *Opinia*, 2 (1950), p. 6.
 29 שם, עמ' 2.
 30 "Jaka ma być 'Opinia'", *Opinia*, 4 (1950), p. 7.
 31 Azriel Karlibach, "Reb Ipcha Mistabra", *Opinia*, 22 (1951), p. 3.
 32 תורגם מפולנית. ההדגשה שלי.
 33 יוהנס, ראינונות.
 34 אמ"ש, 1-102-M.
 35 על השואה ומדיניות הזיכרון בישראל, ראו חנה יבלונקה, "מה לזכור וכיצד? ניצולי השואה ועיצוב ידיעתה", בתוך: אניטה שפירא, יהודה ריינהרץ ויעקב הריס (עורכים), *עידן הציונות*, 2000, עמ' 303. ראו גם: *Opinia*, 16 (1950), p. 8.
 36 ב-1951 צורף לשבועון מוסף מיוחד שהוקדש לקדושי הגטו וגיבוריו.
 37 *Opinia*, 2 (1950), p. 1.
 38 M. Goldstein, "Partia Postępowa w obliczu wyborów ;M-102-1 muncypalnych", *Opinia*, 6, 1950, p. 3.
 39 ראו למשל מודעות על מפגשים של חוגי עולים במפלגה הפרוגרסיבית: "Z Partii Postępowej", *Opinia*, 28 (1951), p. 6.
 40 "Odezwa do aktywistów Ichud Jocej Polin", *idem*, 36 (1951), p. 2.
 41 *Opinia*, 37, 1951, p. 4.
 42 אמ"ש, 1-102-M.
 43 צריך להבהיר שפרופ' אקצין (יליד לטביה), חבר במפלגה הפרוגרסיבית, עבד עם התאחדות יוצאי פולין בייסוד "יורשו" של *Opinia* *Nowiny Izraelskie*. מאוחר יותר השתתף בפרויקט של ד' יוהנס להקמת המכללה למנהל. ב-1955 פרסם מאמר שנחשב עד היום לאחד המאמרים החשובים בחקר השיטה הפוליטית של ישראל. כמו כן כתב מאמרים רבים שהופיעו בידיעות אחרונות, ותורגמו ב-*Opinia*. "The Role of Parties in Israeli Democracy", *The Journal of Politics*, 17 (1955), p. 4.
 44 *Opinia*, 37, 1951, p. 4.